

УДК 378.016:(613/614+355.58)(091)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2026-1\(226\)-60-65](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2026-1(226)-60-65)

СРІБНА ЮЛІЯ АНАТОЛІЇВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, деканка факультету технологій та дизайну, професорка кафедри теорії і методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Yuliia Sribna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Technology and Design, Professor at the Department of Theory and Methodology of Technological Education, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

E-mail: sribna@gsuite.pnpu.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3846-3871>

ГОЛОВАЧ ЛЕОНІД ВЯЧЕСЛАВОВИЧ,

доктор філософії в галузі освітніх, педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Leonid Holovach,

Doctor of Philosophy in Educational and Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Defense of Ukraine and Life Safety, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

E-mail: rikoregion@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0216-5912>

ПЕТРУШОВ АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ,

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Andrii Petrushov,

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor at the Department of Defense of Ukraine and Life Safety, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

E-mail: apet5@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1269-2978>

ТИТАРЕНКО ВАЛЕРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Valerii Tytarenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Defense of Ukraine and Life Safety, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

E-mail: are1lav73@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2362-2876>

ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ «БЕЗПЕКОЗНАВСТВА» ТА «ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ» У ВИЩІЙ ШКОЛІ

A Досліджено еволюцію методичного забезпечення викладання дисциплін безпекового циклу в закладах вищої освіти (ЗВО) України. Проаналізовано перехід від військово-орієнтованих, директивних методів радянської доби до сучасного компетентнісного та практико-орієнтованого підходу, спричиненого як освітніми реформами, так і реаліями російсько-української війни. Особливу увагу приділено впровадженню інноваційних технологій, зокрема гейміфікації, VR/AR-симуляцій та методик ситуативного навчання (Case Study), що є ключовими для формування життєво необхідних навичок. Визначено, що ефективність викладання «Захисту України» у вищій школі залежить від здатності педагогів інтегрувати передовий військовий досвід та цифрові інструменти.

Ключові слова: безпекознавство; цивільний захист; методика викладання; компетентнісний підхід; вища школа; «Захист України»; інноваційні методи

EVOLUTION OF METHODS OF TEACHING "SECURITY SCIENCE" AND "CIVIL DEFENSE" IN HIGHER EDUCATION

S The scientific article presents a comprehensive study on the transformation of methodological support for teaching security-related disciplines in higher education institutions (HEIs) in Ukraine. The research is grounded in the paradox that, despite the global increase in the student population, the security environment has deteriorated due to military conflicts, accidents, and ecological hazards. This reality necessitates a fundamental revision of the role of disciplines such as "Security Science" and "Civil Protection"

The authors analyze the historical genesis of teaching methods, identifying three distinct evolutionary stages: the classical directive stage (characterized by Soviet-era passive learning), the transitional adaptive stage, and the modern competency-based stage. The study highlights that the shift to the modern stage was catalyzed by educational reforms and the urgent requirements of the Russian-Ukrainian war. The article criticizes outdated, theory-heavy approaches and advocates for a practice-oriented paradigm.

Special attention is paid to the implementation of innovative pedagogical technologies essential for forming vital skills. The authors detail the effectiveness of the "Flipped Classroom" model for theoretical preparation, VR/AR simulations for safe training in high-risk scenarios, gamification for student engagement, and the Case Study method for developing decision-making abilities in emergencies. Furthermore, the research emphasizes the importance of integrating international best practices, particularly the "total defense" models of Scandinavian countries and the civil protection protocols of Israel, into the Ukrainian curriculum. The study concludes that the primary goal of modern security education is not merely knowledge transfer, but also the formation of a safety culture and moral values, preparing specialists capable of preserving life and health in extreme conditions.

Keywords: security science; civil defense; teaching methodology; competency-based approach; higher education; "Defense of Ukraine"; innovative methods

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Викладання дисциплін, спрямованих на безпеку життєдіяльності та захист цивільного населення, завжди було стратегічно важливим елементом національної освітньої системи. Однак, за останні три десятиліття, методичне забезпечення цих курсів у вищій школі пройшло кардинальну трансформацію. Якщо в період існування Радянського Союзу та на початку незалежності України основний акцент робився на формальних знаннях, нормативних актах і військово-технічній підготовці (часто застарілій), то сучасні виклики вимагають якісно іншого підходу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У сучасному суспільстві саме новітні технології відіграють провідну роль в еволюції, де вони прямо або опосередковано сприяють розвитку багатьох галузей, зокрема й освіти, яка завжди еволюціонує разом із суспільством. Еволюція методів викладання безпекознавчого циклу в Україні відображає ширші суспільно-політичні та освітні зміни, що відбувалися протягом трьох основних етапів, кожен із яких диктував власні методичні пріоритети.

Ще в Античні часи видатний оратор і філософ Цицерон зауважував, що прагнення всього живого до безпеки є абсолютно природним і піддається загальним суспільним законам, а також акцентував увагу на тому, що кожному виду живих істот природа дарувала прагнення захищатися, захищати своє життя та уникнути всього того, що здається шкідливим, придбати та здобувати собі все необхідне для життя [16].

Отже, розвиток самого поняття «безпека» бере свій початок саме з гарантування безпеки та порядку для своїх громадян у часи античності й набуває подальшого розвитку у період Середньовіччя, у якому з'являються перші принципи безпеки як людини, так і суспільства, які мають розвиток за двома важливими напрямками. Перший напрям сформуvalи представники церкви, зокрема, видатний представник тогочасного духовенства Фома Аквінський у своїх працях відзначає, що безпека як населення, так і держави залежить

від дотримання кожним і Божих законів й обов'язків, визначених державою. Другим напрямом розвитку безпекознавчих поглядів того часу було вчення, згідно з яким безпека пов'язувалась саме із сильною державою, зокрема Ніколо Макіавеллі визначав головним фактором безпеки в державі сильного правителя, який повинен бути мудрим, щоб не мати тих вад, через які міг би втратити владу, а також не боятися застосовувати такі дії, без яких важко буде врятувати державу, досягнути успіху та безпеки [11].

В епоху Нового часу, попри збереження певного впливу церкви на суспільні процеси, у філософському дискурсі закріпилася ідея пріоритетної ролі держави у гарантуванні безпеки громадян. Фундаментальні зміни у цій сфері відбулися під впливом Великої французької революції, яка не лише трансформувала монархічний устрій у республіканський, а й концептуально переосмислила поняття безпеки. Згідно з постулатами того часу, безпека особистості є результатом колективної волі соціуму, а не прерогативою монарха. При цьому ключовим завданням будь-якого політичного союзу проголошувалося забезпечення природних і невідчужуваних прав людини: свободи, власності, безпеки та опору гнобленню. Тоді ж саме безпека стала усвідомлюватися суспільством як фактор зовнішньої й внутрішньої політики держави та одна з основ суспільного життя [5].

Отже, генезис поняття «безпека» пройшов тисячолітній шлях від перших спроб пояснити її природу до подолання глобальних проблем, які виникли після Першої та Другої світових воєн. Сучасна міжнародна спільнота та, зокрема Європа, була впевнена у неможливості війни на континенті у сучасному вимірі та окупації суверенних територій інших держав, що спричинило необхідність формування нових принципів безпеки на всіх рівнях: національному та міжнародному [15].

Людина як розумна істота, маючи свідомість, стає спроможною не лише до здійснення оцінки негативного впливу на неї або на будь-який інший об'єкт. Вона має можливість також оцінити і свій стан щодо можливої небезпеки. У людському розумінні феномени небезпеки і

безпеки є тісно пов'язаними, в них лише формуються різні відносини: якщо у феномені небезпеки формується лише негативний вплив, то у феномені безпеки відображаються вже безпосередньо відносини об'єкта і можливого негативного впливу на нього.

Згідно з класичними уявленнями у загальному розумінні природу безпеки становить природа речей, а в об'єктивному сенсі безпечно тотожне збереженню природного визначення буття, а будь-яке заперечення природи речей небезпечно. Виходячи із цього, в об'єктивному сенсі для речей, безпечним може бути лише те, що визначено їхньою природою. Небезпека, відповідно до цього, тотожна будь-яким протиприродним впливам. Особливість феномена безпеки, як і небезпеки, полягає в тому, що він виникає та існує як форма суб'єктивного визначення. За своєю сутністю феномен безпеки є суб'єктивним рефлексивним визначенням існування, опосередкованого відсутністю небезпеки [9, с. 9–10].

У відповідності до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Однією з найважливіших умов існування і розвитку людини є забезпечення її безпеки, тобто створення сукупності таких соціально-економічних, політичних, правових та інших умов життєдіяльності, в яких вона відчувала б себе повністю соціально захищеною.

У сучасному українському законодавстві категорія «безпека» знайшла своє вираження у різних безпекових термінах, як-от: національна безпека, державна безпека, воєнна безпека, інформаційна безпека, кібербезпека тощо. У рамковому Законі та у низці підзаконних актів усі безпекові терміни базуються на такій безпековій характеристиці, як «захищеність» від різноманітних загроз [13]. Наприклад, під «національною безпекою» розуміють «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз», під «воєнною безпекою» – «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз»; під «державною безпекою» – «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру» тощо.

Отже, зазначений вище підхід містить у собі значення ролі силового компонента у забезпеченні безпеки. Створення такої моделі безпеки передбачає залучення зусиль усіх державних і суспільних структур і свідомого відношення до цього всієї нації. А тому під безпекою розуміється не лише безпека країни, а й суспільства й окремої людини, тобто це і є «національна безпека»; це не просто безпека, яка досягається лише силовими засобами, а й безпека, яка

досягнута внаслідок розвитку людини, суспільства і держави; це безпека між людьми, суспільствами, народами, державами, що є глобальною безпекою.

Зазначимо, що поняття «безпека» є різноплановим, воно позначає складне соціально-політичне явище, оскільки акумулює в собі багатогранну життєдіяльність, накопичений історичний досвід, зрештою, уподобання і культуру кожної людини, суспільства, держави, загалом земної цивілізації. У сучасному суспільстві, як ніколи, актуальним стає розуміння безпеки як уміння уникнути загрози за допомогою широких і ґрунтовних знань у різних галузях життєдіяльності, інформації, високого інтелектуального потенціалу. Безпека не може стояти осторонь сучасних світових тенденцій до оновлення й підвищення статусу знань, які перетворюються на соціально організуючу силу. Розуміння поняття «безпека» як цінності нині вважається базовим у наукових школах США і провідних країн Європи, що підтверджується думкою аналітиків військової академії у Вест-Пойнті (США) щодо основного змістового наповнення поняття «безпека», згідно з яким безпека є засобом збереження та підтримання цінностей, як-от: добробут і сталий розвиток [9, с. 23–34].

У сучасному українському суспільстві безпеку можна розглядати як системне явище, всі рівні якої від глобального до особистого перебувають у постійному взаємозв'язку та взаємозалежності. Неможливо особі перебувати в безпеці при небезпечному зовнішньому середовищі, наприклад, під час війни. У розвитку безпекознавства необхідно враховувати соціальні, культурні, економічні та суто військові складники, що впливають на стабільність суспільства. Сучасне поняття безпеки є багатомірним та інтегративним, урахуовуючи різні аспекти та рівні, що сприяє створенню комплексні стратегії забезпечення безпеки, яка є ефективнішою та відповідає сучасним викликам [6].

Найвищими цінностями сучасного суспільства є людина, її життя та здоров'я, її безпека, честь і гідність. Нині у світі налічується понад 240 мільйонів студентів у вищих навчальних закладах, тоді як ще 15 років тому за даними статистики їх було майже вдвічі менше. Парадоксальним є те, що, незважаючи на зростання кількості студентів і вищих навчальних закладів в Україні та світі, безпекова ситуація залишається нестабільною. Спостерігається зростання кількості загроз різного характеру, включаючи військові конфлікти, нещасні випадки та екологічні проблеми, що негативно впливають на благополуччя людини [14].

У зв'язку з цим роль дисциплін безпекознавчого циклу у вищій освіті набуває особливого значення. Основним завданням цих дисциплін має стати формування культури безпеки, що передбачає розвиток відповідних моральних цінностей, поглядів і поведінки. Це особливо актуально в умовах постійної зміни стандартів безпеки та швидкого технологічного прогресу [1].

Отже, розроблення ефективних методик і підходів до викладання дисциплін безпекового спрямування є важливим завданням сучасної вищої освіти. Це сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних забезпечити безпеку

життя та здоров'я людини, а також підвищенню рівня культури безпеки в суспільстві загалом.

Метою статті є аналіз етапів еволюції методів викладання безпекознавства та цивільного захисту у вищій школі, виявлення ключових факторів, що стимулюють ці зміни, та визначення найефективніших сучасних методичних стратегій. Актуальність дослідження посилюється військовою агресією, що вимагає від ЗВО переходу від теоретичних знань до формування реальних, життєво необхідних компетентностей.

Викладення основного матеріалу. Сучасні погляди на поняття безпеки та безпекового середовища включають широкий спектр підходів і методів навчання, кожен із яких має свої особливі характеристики, переваги та недоліки. Ці підходи забезпечують комплексне розуміння безпеки в сучасному світі та проходили певні етапи еволюції протягом тривалого часу.

Закономірність розвитку самого поняття безпеки та безпекового середовища не залежить від емоційних або політичних оцінок, навіть якщо закономірність спрямована проти наших прагнень. Знання закономірностей розвитку забезпечує об'єктивність й адекватність дослідження. Категорія «безпекове середовище» прийшла спочатку у вітчизняну науку і практику із-за кордону у вигляді документів оборонного планування країн-членів НАТО. За останній, найсвіжіший приклад, можна навести Стратегічну концепцію Північноатлантичного альянсу від 2022 року [17].

Згідно з даною стратегічною концепцією безпекове середовище – це складна система зовнішніх і внутрішніх відносин у всіх сферах національної безпеки між суб'єктами (державами, міжнародними бізнес-структурами, коаліціями держав, політичними партіями тощо), що мають певні ресурси, а також умов, факторів і обставин, які впливають або можуть впливати на ці відносини. Відносини породжуються діями, які суб'єкти здійснюють відповідно до власної ідеології. Здійснення дій вимагає ресурсних витрат і врахування інтересів суб'єктів.

У викладанні безпекознавчих дисциплін варто обов'язково враховувати всі основні елементи людської безпеки, які класифікують на наступні види:

- економічна безпека – відсутність бідності (freedom from poverty);
- продовольча безпека – доступ до їжі (food security);
- особиста безпека – фізична безпека від таких загроз, як тортури, воєнні дії, домашнє насильство (personal security);
- безпека здоров'я – доступ до медичної допомоги та захист від хвороб (health security);
- безпека навколишнього середовища – захист від екологічних катастроф і забруднення навколишнього середовища (environmental security);
- політична безпека – наявність громадянських і політичних прав і свобод від політичного переслідування (political security);
- безпека співтовариства – збереження традиційних культур і етнічних груп, а також фізична безпеки таких груп (community security).

Такий довгий список перерахованих елементів зайвий раз демонструє, як складно визначити термін «безпека» й те, що він має всеосяжний і інтеграційний характер, і ця інтеграційність має бути обов'язково відображена у процесі викладання безпекознавчих дисциплін [10].

На класичному, директивному етапі еволюції методів викладання (до 2000-х років), який був сформований під впливом радянської системи «Цивільної оборони» (ЦО), домінували інструктивно-репродуктивні методи. Навчальний процес був переважно зорієнтований на передавання великих обсягів інформації через лекцію-монолог, де роль студента зводилася до пасивного сприйняття та конспектування. Основу змісту становили нормативні документи, накази та статuti, а практичні заняття були схематичними та формальними. Моделювання загроз, як правило, обмежувалося умовними позначеннями на картах, а відпрацювання навичок (наприклад, одягання засобів індивідуального захисту) виконувалося «для галочки», з низьким рівнем реалізму. Оцінювання концентрувалося на перевірці пам'яті та знання текстів, що призводило до відірваності навчального процесу від життєвих потреб і низької мотивації студентів [2]. Безпекознавчі дисципліни, включно з «Безпекою життєдіяльності» (БЖД), часто сприймалися як другорядні, що не вимагають глибокого методичного розроблення.

Представимо основні етапи еволюції методів навчання (табл. 1):

Таблиця 1

Етапи еволюції методів викладання

Етап	Назва етапу	Основний акцент	Домінуючі методи
I (1990-2000)	Класичний, директивний	Знання (знати нормативи)	Лекція-монолог, схематичні практичні, зурбіння
II (2000-2014)	Перехідний, адаптивний	Інформація (знати про ризики)	Мультимедійні презентації, рольові ігри, дискусії
III (2014-дотепер)	Сучасний, компетентісний	Компетентність (вміти діяти)	VR/AR-симуляції, Flipped Classroom, Case Study, гейміфікація

Наступний перехідний, адаптивний етап (2000–2014 роки) був позначений спробами модернізації. Викладачі почали впроваджувати елементи гуманізації та інтеграції, намагаючись посилити роль БЖД та Охорони праці як важливих складників професійної підготовки. З'явилася спроба структурувати навчальний контент, переходячи до послідовного вивчення загроз, методів аналізу ризиків та управління ними. Методика стала активнішою: на заняттях з'явилися елементи рольових ігор, організовувалися дискусії, а традиційні крейдяні дошки почали замінювати мультимедійними презентаціями. Освітня спільнота почала

усвідомлювати необхідність переходу від вузької військово-технічної підготовки до широкого, ризик-орієнтованого управління безпекою. Проте, попри зростання активності, методика залишалася переважно інформаційною, тобто була спрямована на передавання інформації про ризики, а не на формування здатності ефективно реагувати на них. Це стало головною перешкодою на шляху до справжнього компетентнісного навчання.

Сучасний, компетентнісний і практико-орієнтований етап (з 2014 року) став результатом впливу двох основних чинників: освітніх реформ, спрямованих на компетентнісний підхід, і військової агресії, що різко підвищила суспільний запит на реальну безпекову підготовку [8]. Переосмислення курсів на «Безпекознавство» та «Цивільний захист» вимагало радикальної зміни методики, яка тепер спирається на три основних, взаємопов'язаних складника:

1. Компетентнісний підхід та Case Study. Сучасне завдання викладача полягає у формуванні стійких умінь і ставлень, а не лише знань. Ключовим методичним інструментом стає метод практичних кейсів (Case Study). Завдання формулюються на основі реальних або гіпотетичних ситуацій (наприклад, алгоритм дій при виявленні вибухонебезпечного предмета, або надання допомоги при масивній кровотечі), що вимагають від студентів не просто відтворення матеріалу, а аналізу, синтезу та оцінювання інформації для прийняття оптимального рішення [4]. Це також включає метод навчання, базованого на досвіді (Experience-Based Learning), коли студенти самостійно вирішують дослідницькі завдання, моделюють сценарії та використовують результати пошуку для формування практичних навичок [3].

2. Інтеграція цифрових та активних технологій. Методика викладання сьогодні немислима без цифровізації. Активно впроваджуються наступні інструменти, які підвищують рівень занурення та безпеку навчання:

– технологія «Перевернутий клас» (Flipped Classroom) стала ідеальною для базових теоретичних блоків: студенти вивчають лекційний матеріал (через відео чи MOOC) вдома, звільняючи аудиторний час для інтенсивних практичних тренувань, інтерактивних дискусій і групової роботи. Це забезпечує індивідуалізацію навчання;

– симуляційні технології: використання VR/AR-тренажерів дозволяє безпечно відпрацьовувати складні та небезпечні навички, як-от: тактичні дії в забудові, маніпуляції зі зброєю або надання домедичної допомоги (наприклад, за протоколами ТССС);

– гейміфікація: інтеграція ігрових елементів, як-от: змагальні елементи, системи балів і рейтингів, що значно підвищує мотивацію та залученість, особливо у складних темах.

3. Сучасна методика викладання повинна мати синтетичний характер, інтегруючи національну специфіку з кращими світовими моделями безпеки та реагування на надзвичайні ситуації. Це вимагає від викладачів постійного моніторингу та адаптації глобальних стандартів і доктрин цивільного захисту. Зокрема, неоціненний методичний матеріал можна отримати з досвіду країн Європи та світу, які мають розвинені системи управління ризиками та стійкості населення. Методика має

включати аналіз скандинавської моделі тотальної оборони (Фінляндія, Швеція), де акцент робиться на всебічній підготовці суспільства до кризових ситуацій, психологічній стійкості та здатності до автономного виживання. Особлива увага має бути приділена вивченню ізраїльського досвіду у сфері цивільного захисту, що включає методику будівництва та використання захисних споруд, організацію оперативної взаємодії між цивільними та військовими структурами, а також формування високого рівня готовності населення до швидкого реагування на ракетні та терористичні загрози. Адаптація стандартів Європейського Союзу щодо управління катастрофами та надання міжнародної допомоги забезпечує актуальність навчального контенту та формує у студентів розуміння глобального безпекового контексту [12].

Важливим аспектом у впровадженні нових методів викладання може стати також залучення студентів і викладачів до процесу їх створення з утворенням групи експертів із представників різних спеціальностей, яка буде працювати над розробленням нових методик і підходів до викладання дисциплін [7].

Ефективними також можуть бути новітні інтерактивні методи викладання, зокрема наступні:

Рольові ігри та симуляції. Цей метод може включати розігрування сценаріїв, де студенти грають різні ролі, включаючи працівників, керівників, інженерів та інші професії, пов'язані з безпекою.

Дискусії та дебати. Цей метод полягає у проведенні активних обговорень різних складників безпеки, які можуть виникнути в певних реальних ситуаціях. Викладач може розділити студентів на групи та надати їм конкретні теми для обговорення та дебатов, що сприятиме розумінню безпеки та розвитку критичного мислення.

Проектна робота та робота в групах сприяє навичкам застосування знань і вмінь у практичних ситуаціях. Робота у групах також спрямована на вирішення практичних завдань безпекового спрямування, зокрема, розробленню програми безпеки, плану евакуації, аналізу ризиків на робочому місці тощо.

Організація тренінгів, наприклад, у вигляді майстер-класів і воркшопів. Перш за все, на тренінгах акцентується увага на розвитку практичних умінь і навичок, пов'язаних із безпекою, зокрема вмінням із надання домедичної допомоги, протипожежних заходів, правил безпеки при роботі із сучасним обладнанням у мирний і військовий час, що буде корисним у подальшій професійній діяльності. Усі розглянуті сучасні методи навчання доцільно використовувати викладачам із метою оптимізації освітнього процесу, розвитку у здобувачів освіти компетентностей безпекового спрямування та підвищення мотивації до вивчення дисциплін.

Отже, викладачі мають використовувати порівняльний аналіз методик, розроблених у провідних світових центрах, і на його основі створювати навчальні симуляції та практичні завдання, що відображають найкращі міжнародні практики в галузі цивільного захисту.

Висновки. Еволюція методів викладання безпекознавства та цивільного захисту у вищій школі України є яскравим

прикладом адаптації освітнього процесу до суспільних і геополітичних викликів. Від директивних і пасивних методів класичної педагогіки відбувся перехід до практико-орієнтованого навчання, компетентнісного підходу та цифровізації.

Подальший розвиток методики викладання дисциплін безпекового циклу потребує посилення співпраці ЗВО з військовими фахівцями та психологами, а також постійного оновлення навчального контенту відповідно до динамічних реалій національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Атаманчук П. С., Мендерецький В. В., Панчук О. П., Білик Р. М. Безпека життєдіяльності у надзвичайних ситуаціях (цивільний захист населення). Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2014. 84 с.
2. Вишківська В., Малінка О., Лобачук І. Теоретико-практичні аспекти методики викладання і проектування освітнього процесу у ЗВО. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 6 (12). С. 280–292.
3. Державна служба якості освіти відповідає на запитання вчителів про компетентнісний підхід у навчанні. 2022. URL: <https://sqe.gov.ua/kompetentnisny-pidhid-navchannia/> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Дригола К., Глушенко А. Метод кейс-стаді як сучасна методика викладання, що сприяє покращенню морально-психологічного стану здобувачів освіти в період війни. *Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання* : матеріали II форуму академічної спільноти. Дніпро, 2022. С. 17–19. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/9699>
5. Калашнікова Л. В. Концептуалізація понять «безпека», «безпека життєдіяльності» у межах сучасної соціологічної науки. *Молодий вчений*. 2016. Т. 39, № 12. С. 122–128.
6. Кодекс цивільного захисту України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 19.11.2025).
7. Комар І., Пасичник Т., Соляр Т. Інноваційні методи викладання як засіб формування сучасного фахівця. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 6 (12). С. 431–441.
8. Компетентнісно орієнтоване навчання: сутність, форми і методи : навч. посіб. / О. М. Горошкіна, В. І. Доротюк та ін. Київ : Педагогічна думка, 2022. 221 с.
9. Корж І. Ф. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері державної безпеки України : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. 384 с.
10. Луценко Ю. В. Поняття, система та класифікація видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 4 (6). С. 31–39.
11. Макіавеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець / пер. з італ. А. Перепаді. Харків : Фоліо, 2007. 511 с.
12. Мельничук І. Інноваційні методи викладання та навчання у сфері вищої освіти. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2021. № 2. С. 94–102.
13. Про національну безпеку України : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 14.11.2025)
14. Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2023-r#Text> (дата звернення: 19.11.2025).
15. Хатнюк Ю. А. Аналіз сучасних загроз національній безпеці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2020. № 43. С. 65–68.
16. Цицерон М. Т. Тускуланські бесіди. Про обов'язки / пер. з англ. В. Литвинов. Львів : Априорі, 2021. 440 с.
17. NATO 2022 Strategic Concept. URL: <https://cutt.ly/IXAMntQ> (дата звернення: 20.11.2025)

References

1. Atamanchuk, P. S., Menderetskyi, V. V., Panchuk, O. P., & Bilyk, R. M. (2014). *Bezpeka zhyttiedialnosti u nadzvychaynykh sytuatsiiah (tsyvilnyi zakhyst naselennia)* [Safety of life in emergency situations (civil protection of the population)]. Kamianets-Podilskyi: Druk-servis [in Ukrainian].
2. Vyshkivska, V., Malinka, O., & Lobachuk, I. (2023). Teoretyko-praktychni aspekty metodyky vykladannia i proiektuvannia osvitnoho protsesu u ZVO [Theoretical and practical aspects of teaching methods and designing the educational process in higher education institutions]. *Visnyk nauky ta osvity* [Bulletin of Science and Education], 6 (12), 280-292 [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba yakosti osvity vidpovidaie na zapytannia vchyteliv pro kompetentnisnyi pidkhid u navchanni [The State Education Quality Service answers teachers' questions about the competency-based approach to teaching]. (2022). Retrieved from <https://sqe.gov.ua/kompetentnisny-pidhid-navchannia/> [in Ukrainian].
4. Dryhola, K., & Hlushchenko, A. (2022). Metod keis-stadi yak suchasna metodyka vykladannia, shcho spriyae pokrashchenniu moralno-psykholohichnoho stanu zdobuvachiv osvity v period viiny [The case study method as a modern teaching technique that contributes to improving the moral and psychological state of students during the war]. In *Osvita v umovakh viiny: realii, vyklyky ta shliakhy podolannia* [Education in times of war: realities, challenges and ways to overcome them]: materialy II forumu akademichnoi spilnoty (pp. 17-19). Dnipro. Retrieved from <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/9699> [in Ukrainian].
5. Kalashnikova, L. V. (2016). Kontseptualizatsiia poniat «bezpeka», «bezpeka zhyttiedialnosti» u mezhakh suchasnoi sotsiolohichnoi nauky [Conceptualization of the concepts of "safety", "safety of vital activity" within the framework of modern sociological science]. *Molodyi vchenyi* [Young scientist], 39, 12, 122-128 [in Ukrainian].
6. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy [Civil Protection Code of Ukraine]. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian].
7. Komar, I., Pasichnyk, T., & Soliar, T. (2023). Innovatsiini metody vykladannia yak zasib formuvannia suchasnoho fakhivtsia [Innovative teaching methods as a means of forming a modern specialist]. *Visnyk nauky ta osvity* [Bulletin of Science and Education], 6 (12), 431-441 [in Ukrainian].
8. Horoshkina, O. M., & Dorotiu, V. I. et al. (2022). *Kompetentnisno oriientovane navchannia: sutnist, formy i metody* [Competency-based learning: essence, forms and methods]: navch. posib. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
9. Korzh, I. F. (2013). *Administratyvno-pravove rehulivannia vidnosyn u sferi derzhavnoi bezpeky Ukrainy* [Administrative and legal regulation of relations in the sphere of state security of Ukraine]: monohrafiia. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD» [in Ukrainian].
10. Lutsenko, Yu. V. (2019). Poniattia, systema ta klasyfikatsiia vydiv bezpeky v konteksti mizhnarodnoho pravoporiadku [The concept, system and classification of types of security in the context of international law and order]. *Sotsialno-pravovi studii* [Socio-legal studies], 4 (6), 31-39 [in Ukrainian].
11. Makiavelli, N. (2007). *Florentiiski khroniky. Derzhavets* [Florentine Chronicles. Ruler]. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
12. Melnychuk, I. (2021). Innovatsiini metody vykladannia ta navchannia u sferi vyshchoi osvity [Innovative teaching and learning methods in higher education]. *Humanitarni studii: istoriia ta pedahohika* [Humanities: History and Pedagogy], 2, 94-102 [in Ukrainian].
13. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [On the national security of Ukraine]: Zakon Ukrainy. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 31, 241. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> [in Ukrainian].
14. Pro skhvalennia Kontseptsii bezpeky zakladiv osvity [On the approval of the Concept of Safety of Educational Institutions]. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2023-r#Text> [in Ukrainian].
15. Khatniuk, Yu. A. (2020). Analiz suchasnykh zahroz natsionalnii bezpetsi [Analysis of modern threats to national security]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Yurysprudentsiia* [Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Jurisprudence], 43, 65-68 [in Ukrainian].
16. Tsytyseron, M. T. (2021). *Tuskulanski besidy. Pro обов'язки* [Tusculan Discourses. On Duties]. Lviv: Apriori [in Ukrainian].
17. NATO 2022 Strategic Concept. Retrieved from <https://cutt.ly/IXAMntQ>

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 17.12.2025